

NAWOORD

Maartje van der Woude

Tussen woorden en werelden

Wie dit themanummer van begin tot eind leest, kan zich moeilijk onttrekken aan een zekere spanning. Het is de spanning tussen woorden die bedoeld zijn om richting te geven, variërend met het doel om te verbinden, te beschermen of te activeren. Tegelijkertijd wordt ook de weerbarstige werkelijkheid duidelijk waarin diezelfde woorden hun betekenis verliezen, anders geïnterpreteerd worden en daardoor soms ook schade veroorzaken.

Wat de bijdragen in dit nummer met elkaar verbindt, is niet alleen een kritische blik op taal, maar vooral een gedeelde zorg: wat gebeurt er wanneer woorden losraken van de praktijken die ze geacht worden te beschrijven en te sturen?

In de inleiding werd al duidelijk dat taal nooit neutraal is. Woorden openen en sluiten mogelijkheden, verdelen verantwoordelijkheden en maken sommige werkelijkheden zichtbaar terwijl andere juist buiten beeld blijven. In de bijdragen die daarop volgen, zien we hoe dit in uiteenlopende domeinen concreet wordt. Soms subtiel, soms schrijnend, maar zelden zonder gevolgen.

Wat opvalt, is dat vaagheid in taal verschillende gedaanten aanneemt. In sommige bijdragen verschijnt zij als bestuurlijk bindmiddel: hierbij kan gedacht worden aan termen als 'veerkracht', 'zelfredzaamheid' of 'diversiteit'. Deze termen zijn wellicht bewust open geformuleerd – of niet duidelijk gedefinieerd – met als doel om daardoor samenwerking makkelijker mogelijk te maken. Althans, dat is vaak een achterliggend idee. De openheid zou noodzakelijke manoeuvreerruimte bieden voor professionals en beleidsmakers die opereren in complexe en gepolitiseerde contexten. Zoals in het interview met Lieke van der Veer zichtbaar wordt, kan die openheid, of vaagheid, strategisch zijn – een manier om beleid überhaupt mogelijk te maken in een veld waarin elke expliciete keuze politiek geladen is. Maar tegelijkertijd heeft diezelfde vaagheid ook een keerzijde. Ze kan verschillen maskeren, ongelijkheden reproduceren en verantwoordelijkheid verschuiven. In het werk van Nicolien de Gier zien we hoe abstracte beleidsbegrippen als 'zelfredzaamheid' of 'eigen kracht' doorwerken in levens waar 'keuzes' feitelijk bestaan uit varianten van onvrijheid. In de kroniek van

Alona Savchuk, Unsplash.

Wiebe Ruijtenberg wordt duidelijk hoe een ogenschijnlijk beschrijvende categorie als ‘verward gedrag’ uitgroeit tot een containerbegrip dat vooral verwarring produceert – en tegelijkertijd beleid, interventies en zelfs vormen van dwang legitimeert. Ook in het veiligheidsdomein zien we hoe taal schuurt. In de reflectie op de Group Violence Intervention in Rotterdam blijkt dat ogenschijnlijk kleine terminologische verschillen – wordt de term ‘interventie’ of ‘strategie’ gebruikt? – grote gevolgen kunnen hebben voor draagvlak en uitvoerbaarheid. En in mijn bijdrage over ‘verbinding’ in het politiewerk wordt zichtbaar hoe een begrip dat alles lijkt te omvatten, juist daarvoor zijn richtinggevende kracht verliest.

Misschien is dat wel een van de meest terugkerende inzichten in dit nummer:

woorden worden problematisch niet alleen wanneer ze te scherp zijn, maar juist ook wanneer ze te veel kunnen betekenen.

Wanneer alles onder één noemer kan worden gebracht, wordt het steeds moeilijker om nog te onderscheiden wat er werkelijk op het spel staat.

Tegelijkertijd laten verschillende bijdragen zien dat taal niet alleen een instrument van macht is, maar ook een mogelijke plek van verzet. In de reflectie van Richard de Brabander wordt duidelijk dat juist het bevragen, herhalen en soms ontregelen van taal ruimte kan creëren voor andere manieren van spreken en handelen. En ook in de praktijkverhalen – van wijkbewoners in Laak tot professionals in zorg en veiligheid – zien we hoe mensen zich niet passief voegen naar beleidstaal, maar deze actief herinterpreteren of bevragen.

Riswan Ratta, Unsplash.

Dat brengt ons bij een ongemakkelijke, maar noodzakelijke conclusie. Het probleem is niet dat taal tekortschiet. Het probleem is dat wij blijven doen alsof woorden de werkelijkheid kunnen vangen zonder zelf onderdeel te worden van die werkelijkheid.

Dit themanummer laat zien dat dat niet zo is. Woorden werken. Ze structureren verwachtingen, legitimeren ingrepen en vormen de kaders waarbinnen professionals en burgers zich tot elkaar verhouden. Maar precies daarom vraagt taal om voortdurende reflectie. Niet alleen op wat we zeggen, maar ook op wat we mogelijk maken – én wat we onzichtbaar laten.

Voor professionals in zorg, veiligheid en beleid betekent dit iets fundamenteels. Het vraagt om het vermogen om woorden niet alleen te gebruiken, maar ook te bevragen. Om stil te staan bij begrippen die zo vanzelfsprekend lijken dat ze niet meer uitgelegd worden. Om de vraag te blijven stellen: wat bedoelen we eigenlijk – en voor wie? Voor beleidsmakers ligt er een verwante opgave. Als vaagheid ruimte biedt, dan

moet die ruimte bewust worden ingezet – én begrensd. Want waar taal ruimte laat, ontstaat ook de mogelijkheid van willekeur. En waar woorden verantwoordelijkheid verschuiven, verschuiven ook de gevolgen. En misschien geldt voor ons allemaal – onderzoekers, professionals, beleidsmakers en burgers – nog een derde opgave. Namelijk om te erkennen dat taal nooit af is. Dat begrippen bewegen, geladen raken, uitgehouden worden en opnieuw betekenis krijgen. En dat het precies in die beweging is dat politiek en macht, maar ook verandering, zichtbaar worden.

De bijdragen in dit nummer bieden geen eenvoudige oplossingen. Ze doen iets anders, en misschien wel iets belangrijkers. Ze maken zichtbaar hoe taal werkt, waar zij schuurt en waar zij faalt. En daarmee openen ze ruimte voor een andere manier van kijken – en hopelijk ook van handelen. Want als woorden werkelijk iets doen, dan begint verandering misschien wel met de bereidheid om ze anders te gebruiken. Of, minstens zo belangrijk, om ze niet langer vanzelfsprekend te vinden.